

**УНІВЕРСИТЕТ СВ. ВОЛОДИМИРА ТА КИЇВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ: СПРИЯННЯ В
СТАНОВЛЕННІ ТА ОЦІНКА СПІВПРАЦІ**

Досліджується питання відносин між київськими вузами початку ХХ ст. та місце Університету Св. Володимира у справі розвитку вищої освіти в м. Києві. Тема розглядається на прикладі ролі Університету Св. Володимира в процесі започаткування та розвитку Київського комерційного інституту. Доводиться важлива роль університетської (професорської) корпорації в цій справі.

Ключові слова: Київський комерційний інститут, Університет Св. Володимира, професорська корпорація.

Актуальність вивчення питання взаємодії у вузівському середовищі початку ХХ ст. полягає в тому, що воно вперше ставить на порядок денний таку цікаву тему як співіснування та взаємодія різних київських вузів на початку ХХ ст., допомагає кращому вивченню системи вищої освіти (оскільки звертається до питання її інституційного оформлення) та інтелектуальної історії України початку ХХ ст. загалом. А це, в свою чергу, сприятиме поглибленню та більш детальній розробці загальної схеми вітчизняної історії зазначеного періоду.

Тема взаємодії різних вузів актуальна і з огляду на нагальну потребу в реформуванні системи вищої освіти в сучасній Україні, в чому дуже доречним буде вивчення досвіду, що був накопичений у цій сфері. Тим більше, що нині ключовими гравцями системи вищої освіти залишаються головню ті з вузів, що виникли не пізніше початку ХХ ст. Ця обставина може бути пояснена тим, що саме станом на кінець ХІХ – початок ХХ ст. в Україні сформувалась власна традиція вузівського життя, успішність якої була засвідчена діяльністю цілої плеяди визначних науковців (які в основній своїй масі були вихованцями саме вітчизняних вузів), що й досі залишаються ключовими постатями вітчизняної науки. Тож цілком доцільним є використання досвіду організації системи вищої освіти в українських вузах межі ХІХ-ХХ ст. (включаючи і підготовку наукових кадрів) для розробки нинішніх реформ в освітній сфері. А для цього треба реконструювати всі складові вузівського життя того періоду, включаючи і їх співіснування, чому і присвячено цю статтю.

Джерельною базою дослідження є документи з архівів Київських вищих комерційних курсів, Київського комерційного інституту та

Університету Св. Володимира [3; 4; 1], а також ряд наукових досліджень, присвячених київським вузам межі ХІХ-ХХ ст. [20; 25; 13; 19; 11; 14; 15; 16], та праць, що відображають загальний стан у вищій освіті українських земель та Російської імперії [17; 8; 9; 11; 12].

Питання взаємодії вузів Києва на початку ХХ ст. досліджується на прикладі Університету Св. Володимира та Київського комерційного інституту (взято два виміри цієї теми – викладацькі кадри та питання абітурієнтів). Зазначені вузи взяті у зв'язку із тим, що, по-перше, обидва є і нині діючими та найбільш знаковими вузами в системі вищої освіти України (перший функціонує під назвою Київський національний університет імені Тараса Шевченка, другий – Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана). По-друге, перший з них репрезентує найстаріший з нині діючих київських вузів, а другий – є представником молодшої їх генерації, що виникла на межі ХІХ-ХХ ст. І по-третє, університет був державним вузом, а Київський комерційний інститут – приватним і підпорядковувались вони різним відомствам, що таким чином дозволяє з'ясувати можливості для діяльності та співпраці вузів різних форм власності та підпорядкування.

Київський Університет Св. Володимира заснований у 1834 р., тобто станом на початок ХХ ст., коли виник Київський комерційний інститут (був заснований у 1906 р.), мав тривалу історію, а отже міг виступати в ролі певного патрону щодо останнього. Дослідження ситуації в освітянському просторі Києва межі ХІХ-ХХ ст. та професорсько-викладацької корпорації зокрема, підтверджують даний висновок: саме професура університету в Києві (як, до речі, й у інших університетських містах) виступала з ініціативою заснування

нових навчальних закладів, перш за все вищого типу, а також і забезпечувала ново-посталі вузи викладацькими кадрами [23; 21; 22]. Так, у Києві саме університетська професорсько-викладацька корпорація вийшла з ініціативою заснування Вищих жіночих курсів, майже цілковито забезпечивши їх викладацький штат вихідцями зі свого середовища [5, оп. 17, спр. 3, 5, 71, 72, 87; 5, оп. 1, ч. 1, спр. 1-7, 20; 23; 15], з якого вийшли й керівники цього нового вишу – професори С.С. Гогоцький та В.С. Іконніков [5, оп. 1, спр. 4, арк. 9 зв.]. Аналогічна ситуація складалась із заснованим 1898 р. Київським політехнічним інститутом [16, с. 11, 24-25; ДАК, ф. 18, оп. 2]. Тож на підставі залучення архівного матеріалу маємо наступний результат – ініціатива заснування нових вузів (а іноді й навчальних закладів середнього рівня) виходила саме з середовища професорсько-викладацької корпорації Університету Св. Володимира.

Цей висновок особливо наочно засвідчується історією заснування Київського комерційного інституту. Останній був заснований у 1906 р. (до 1908 р. мав назву Київські вищі комерційні курси). Його засновник та перший ректор (що очолював вуз до 1917 р.) М.В. Довнар-Запольський був представником професорсько-викладацької корпорації Університету Св. Володимира [1, оп. 1, спр. 52], так само як і два наступні його ректори К.Г. Воблий та Є.Д. Сташевський [6, оп. 2, спр. 67; 11, с. 296]. Аналогічно практично весь професорсько-викладацький склад Київських вищих комерційних курсів був представлений членами професорсько-викладацької корпорації Університету Св. Володимира. Обов'язкові дисципліни у перший рік функціонування (тобто у 1906-1907 н. р.) Київських вищих комерційних курсів читали наступні особи: історію політекономії читав сам М.М. Цитович (ректор Київського університету), теорію політичної економії – приват-доцент Київського університету К.Г. Воблий, історію торгівлі Стародавнього Світу – професор Київського університету І.В. Лучицький, енциклопедію права – професор Київського університету С.А. Єгіазаров, цивільне право – професор Київського університету О.М. Гуляєв, торгове право – професор Київського університету В.А. Удінцов, російське державне право – професор Київського університету М.В. Довнар-Запольський, неорганічну хімію – приват-доцент Київського університету М.М. Володкевич, курс кредиту – приват-доцент Київського

університету О.Ф. Одарченко [4, оп. 1, спр. 12, 19, арк. 1-4]. Були співробітники Університету Св. Володимира і серед тих, хто вів вибіркові дисципліни в новопосталому київському вузі: художню реалізацію в літературі та мистецтві ХІХ ст. викладав приват-доцент Київського університету Ф.Г. Де-Ла-Барт, гігієну – приват-доцент Київського університету А.В. Корчак-Чепурковський, елементарну математику – приват-доцент Київського університету Ч.О. Бялобрежський.

І в подальшому професорсько-викладацький склад Київських вищих комерційних курсів (інституту) поповнювався вихідцями з Університету Св. Володимира: у 1907 р. приват-доцент Київського університету О.Д. Білімович – почав вести у ньому курс „Аграрне законодавство в Німеччині”, професор Київського університету П.В. Тихомиров – історію новітньої філософії та психологію [18], П.М. Ардашев – всесвітню історію [3, оп. 1, спр. 3] і т.д.

Навіть у статуті Київського комерційного інституту (§ 41 розділу 6) було спеціально оговорено, що до його викладацького складу приймаються лише особи, що мають право викладати у вузах або відомі своїми науковими заслугами [3, оп. 8, спр. 464, арк. 32]. Загалом, з 20 осіб, що працювали на Київських вищих комерційних курсах станом на 1908 р., 12 мали науковий ступінь доктора і працювали (так само як і ще 3 – приват-доценти Університету і 1 викладач Політехнічного інституту) в інших вузах Києва (головно в університеті) [4, оп. 1, спр. 3, арк. 52 зв.].

Цілком очевидним є і той факт, що представники професорсько-викладацької корпорації Університету Св. Володимира, що працювали також і в Київському комерційному інституті, сприяли й у перейманні останнім досвіду організації всіх сфер вузівського життя загалом (вироблення статуту, організації навчального процесу та наукової роботи, набору абітурієнтів та роботи зі студентським контингентом тощо). За аналогією з університетом було створено Раду інституту, запроваджено студентські квитки та матрикули, а також уніформу для студентів [3, оп. 8, спр. 2, арк. 47 зв.]; почалось видання власного періодичного видання, яке за аналогією з університетським мало навіть тотожну назву („Известия”) [3, оп. 8, спр. 505] і т.п.

Оцінюючи сприяння Університету Св. Володимира в справі забезпечення Київського комерційного інституту викладацькими

кадрами, варто згадати і той факт, що саме в університетських містах концентрувались науково-педагогічні кадри, частина з яких не мала змоги через „політичну неблагонадійність” або інші обставини потрапити до вищої школи (хоча і сподівались на це, а тому перебували саме у таких центрах). Тож створення нових вузів, особливо недержавних, до яких належав і Київський комерційний інститут, створювало для останніх можливість для самореалізації та отримання стабільного джерела доходу шляхом потрапляння до їх викладацьких штатів. До подібних осіб, що дістали можливість розпочати викладацьку діяльність в Київському комерційному інституті належав, перш за все, Є.Є. Слуцький – визначний учений-математик, статистик та економіст, що через кількаразову участь у антиурядових виступах був виключений з Київського університету і мусив завершувати здобуття вищої освіти за кордоном, а після повернення до Російської імперії не міг отримати роботи аж до створення Київських вищих комерційних курсів (Комерційного інституту), куди був прийнятий і пропрацював до свого переїзду в Москву в 1926 р. [6, оп. 2, спр. 356]. Аналогічно в Київському комерційному інституті змогли знайти посади й такі, визнані владою „неблагонадійними” особи, як А.В. Корчак-Чепурковський [6, оп. 2, спр. 169], О.О. Русов [4, оп. 1, спр. 19], Л.М. Яснопольський [6, оп. 2, спр. 440] та ін.

Відповідно, це джерело поповнення викладацького складу інституту також можна віднести хоч і не на рахунок самого Університету Св. Володимира, але принаймні на факт його існування. Водночас це „полегшувало життя” і для самого університету, оскільки знімало з нього делікатне питання відмови у прийнятті на роботу науковців (з-поміж яких були й досить знані особи) і таким чином допомагало „зберігати обличчя” як перед владою, так і перед науковим загалом. До того ж і для представників власне професорсько-викладацької корпорації Університету Св. Володимира, що працювали також і в Київському комерційному інституті, це було додатковим джерелом заробітку, а отже – дозволяло підтримувати належний матеріальний рівень життя. Таким чином, співпрацю між Київським університетом та Комерційним інститутом у сфері викладацьких кадрів слід розглядати як взаємовигідну.

Саме як взаємовигідна характеризувалась співпраця (хоча в цьому випадку вона мала

скоріше неусвідомлений, „незапланований” характер) обох вузів у питанні прийому абітурієнтів. Згідно з урядовими розпорядженнями державні вузи Києва мали квоту на прийом євреїв до числа студентів у 5 % (хоча в окремі роки вона сягала й 10 %). Натомість саме в Києві традиційно мешкала значна єврейська громада і сюди ж стікалась єврейська молодь у пошуках можливостей для здобуття вищої освіти та роботи. Все це закономірно створювало значні проблеми для державних вузів міста, оскільки з одного боку вони не могли порушити цю процентну норму (бо це викликало б відповідні санкції влади), а з іншого – зустрічали посилений пресинг вихідців з єврейської меншини, що різними шляхами прагнули потрапити на навчання до вищої школи (що, зокрема, активізувало й корупційні схеми, а тому вело до кризових тенденцій у вузівському середовищі). Окрім цього проблема формування студентського контингенту доповнювалась заборонаю на вступ до вишів, включаючи й університети, представницям прекрасної статі; а також і високою вартістю навчання, що ускладнювало вступ до університетів вихідцям з незаможних сімей [8; 10]. Водночас постання приватного вузу, що не мав у своєму першому статуті обмежень на прийом абітурієнтів, включаючи статеву та національну ознаки; і плата за навчання яка була нижчою за її розміри в університеті; суттєво знижувало гостроту вступної кампанії до університету, оскільки частина тих, хто раніше залишався поза бортом вищої школи, тепер дістала можливість потрапляння до неї без додаткових зусиль.

Так, плата за навчання для дійсних слухачів в Комерційному інституті становила 40 руб. за семестр (що на 10-20 руб. було менше за плату в університеті та навіть на Київських вищих жіночих курсах), а для вільних слухачів – 20 руб. [4, оп. 1, спр. 1, арк. 6], що було в 2,5 рази менше за оплату навчання в університеті. Тож це відкривало можливість потрапляння до вищої школи й вихідцям з незаможних верств.

Пункт 9 Статуту оговорював, що на Вищі комерційні курси (як згодом і до Комерційного інституту) приймаються особи обох статей [3, оп. 7, спр. 936, арк. 71], а тому кілька перших років жіноча частина студентства навіть кількісно переважала чоловічу. Навіть більше, у Київському комерційному інституті не існувало обмежень для вступників за освітнім цензом та незначним був обсяг документів, що їх мали надати абітурієнти (прохання про

зарахування, метричне посвідчення, свідоцтва про звання та про освіту) [4, оп. 1, спр. 8, арк. 1].

А якщо брати пропорцію студентів за конфесійною ознакою, то у Київському комерційному інституті євреї тривалий період становили ледь не половину його студентського складу, а на початку існування цього вузу і понад 50 % [24].

Цілком закономірно, що подібна лояльність та лібералізм у ставленні до студентства, що існували у Київському комерційному інституті, притягали до нього все зростаючу масу абітурієнтів. Тож кількість студентів в інституті зростала у геометричній прогресії: на момент відкриття (1906 р.) було всього 229 осіб, станом на 1908 р. – 991 особа, до 4000 у 1914 р. і майже 6000 станом на січень 1917 р. [4, оп. 1, спр. 19, арк. 73; 3, оп. 8, спр. 8921, арк. 91, 96], тоді як в Університеті Св. Володимира на початку 1917 р. навчалось трохи більше 5000 студентів. Тобто за 11 років свого існування Київський комерційний інститут обігнав за чисельністю студентів університет, що на той час мав понад 80 років історії.

Але у даному випадку, як слідує з вище викладених фактів, мова не йшла про конкуренцію: університет як цілком підконтрольний урядовому курсу, не міг піти на неконтрольоване збільшення числа студентів, та й численні обмеження перешкоджали цьому. Таким чином, університет, завдяки виникненню у Києві Комерційного інституту знову ж таки полегшував собі життя. До того ж, у Київський комерційний інститут активно вступали особи, що прагнули отримати саме економічну освіту, тоді як в університеті на той час не існувало навіть окремого економічного факультету чи відділення і чим вирішувалось ще одне важливе для українських земель завдання – залишення абітурієнтів в Україні вчитись в її вузах, тоді як раніше бажаючі здобути економічну освіту активно виїздили на навчання за кордон [7, с. 24]. Тож у справі прийому абітурієнтів між Університетом Св. Володимира та Київським комерційним інститутом не існувало такого властивого для нашого часу явища як боротьба за вступника, а знову ж таки мала місце взаємовигідна співпраця. Правда, певна конкуренція за абітурієнтів мала місце у випадку Київських вищих жіночих курсів, які відновили свою роботу 1906 р. і з 1910 р. заснували економіко-комерційне відділення [15, с. 105-106, 135]. Могла виникати певна конкуренція за абітурієнта і між Київським комерційним інсти-

тутом, з однієї сторони, та Київським політехнічним інститутом, з іншого, оскільки напрями підготовки у них мали дотичні моменти. Проте у будь-якому випадку кількість абітурієнтів завжди була більшою за пропоновані місця в існуючих на той час вузах, що логічно зводило нанівець можливість протистояння між вузами під час вступних кампаній.

Отже, завершуючи тему співпраці київських вузів початку ХХ ст., досліджену на прикладі взаємин Університету Св. Володимира та Київського комерційного інституту, можна констатувати, що між ними існували особливо тісні взаємини, що характеризувались як дружні та взаємовигідні. Університет виступав своєрідним патроном, забезпечуючи Київський комерційний інститут викладацькими кадрами та передаючи досвід організації всіх сфер вузівського життя. Водночас Київський комерційний інститут давав можливість додаткового заробітку для університетської професорсько-викладацької корпорації та пом'якшував проблеми університету з прийняттям на роботу не зовсім „благонадійних” осіб (забезпечуючи їх посадами у себе) та зарахування на навчання тих, хто не міг потрапити до університету в силу тих самих причин („неблагонадійності” або неплатоспроможності). Тісна співпраця обох цих вишів виявилась і під час евакуації київських вузів восени 1915 р.: керівництво Київського комерційного інституту прийняло рішення евакуювати вуз до Саратова, оскільки саме туди мав евакуюватись і Київський університет, а було вирішено у скрутних обставинах „триматись разом” [3, оп. 8, спр. 1279, арк. 23 зв.; 3, оп. 8, спр. 1277, арк. 31].

Водночас, суттєво зміцнивши свою матеріальну базу, Київський комерційний інститут своєю чергою сприяв у створенні в Києві Українського університету: саме у приміщенні Київського комерційного інституту 10 березня 1918 р. відбулось урочисте засідання з нагоди відкриття Народного університету (та Народного Політехнікуму) [3, оп. 8, спр. 1596, арк. 28-29]. Окрім цього Київський комерційний інститут надав частину своїх приміщень для організації роботи Юридичного інституту (заснованого професором Київського університету В.І. Сінайським-Трофімовим) [3, оп. 8, спр. 1596, арк. 45, 50, 67-67 зв.]; у 1918-1919 рр. сприяв заснуванню Національної бібліотеки, Академії Наук [3, оп. 8, спр. 1154, арк. 167; 3, оп. 8, спр. 1596, арк. 185]. Отже, Київський комерційний також включився у справу

розбудови науково-освітнього простору України та Києва зокрема. До того ж і сама його спеціалізація (на економічну освіту)

забезпечила йому самостійність та самодостатність від моменту його постання, оскільки університет мав т.зв. „класичну” спрямованість.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів м. Києва (далі – ДАК), ф. 16.
2. ДАК, ф. 18.
3. ДАК, ф. 153.
4. ДАК, ф. 229.
5. ДАК, ф. 244.
6. ДАК, ф. 871.
7. Довнар-Запольский М.В. Новый тип высшего образования / М.В. Довнар-Запольский // Речь, произнесенная в собрании киевского купеческого общества 23-мая 1907 г. – К., 1907. – С. 24.
8. Иванов А.Е. Высшая школа России в конце XIX - начале XX в. / А.Е. Иванов. – М.: Институт истории АН СССР, 1991. – 392 с.
9. Иванов А.Е. Профессорско-преподавательский корпус высшей школы России конца XIX – начала XX в.: общественно-политический облик / А.Е. Иванов // История СССР. – № 5. – 1990. – С. 60-76.
10. Иванов А.Е. Студенчество России конца XIX – начала XX века. Социально-историческая судьба / А.Е. Иванов. – М.: Росспэн, 1999. – 394 с.
11. Историчний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле й сьогодні / Під ред. проф. Г.Д. Казьмирчука. – К., 2004. – 356 с.
12. Кантор В. Русское искусство и „профессорская культура” / В. Кантор // Вопросы истории. – № 3. – 1978. – С. 155-186.
13. Київський інститут народного господарства ім. Д.С. Коротченка 1912-1972 рр. (до 60-річчя з дня створення інституту). – К., 1972. – 23 с.
14. Киевский университет. Документы и материалы. 1834-1984 / Ред. коллегия М.У. Белый, Л.В. Губерский, Я.С. Калакура и др. – К.: Вища школа, 1984. – 190 с.
15. Кобченко К.А. „Жіночий університет Святої Ольги”: історія Київських вищих жіночих курсів / К.А. Кобченко. – К.: „МП Леся”, 2007. – 271 с.
16. КПІ. Перше століття: історичний огляд / Авт.-упоряд.: В.І. Лиховодов та ін. – К.: Такі справи, 2007. – 384 с.
17. Милуков П.Н. Университеты в России / П.Н. Милуков // Энциклопедический словарь Ф.Р. Брокгауза – И.А. Эфрона. – Т. 68. – СПб., 1902. – С. 788-800.
18. Обзор преподавания в Киевском коммерческом институте на 1907-8 академический год. – К.: Тип. 1-й Киевской артели печатного дела, 1907. – 19 с.
19. Спекторский Е.В. Столетие Киевского университета св. Владимира / Е.В. Спекторский. – Белград, 1935. – Репринт. вид. – К.: Издательско-полиграфический центр „Киевский университет”, 2007. – 104 с.
20. Ульяновський В. Справа кафедри історії України в Університеті / В. Ульяновський // Трєція міжнародныя доунараускія читанні. – Мінск, 2002. – С. 27-62.
21. Чуткий А.І. Професура Університету Св. Володимира: нова мікро-соціальна група другої половини XIX - початку XX ст. / А.І. Чуткий // Часопис української історії. – Вип. 1. – 2004. – С. 9-13.
22. Чуткий А. Про подвійну лояльність української інтелігенції Наддніпрянщини другої половини XIX ст. / А. Чуткий // Історичний журнал. – № 10-11. – 2004. – С. 38-43.
23. Чуткий А. Професура Університету Св. Володимира і вища жіноча освіта у Києві (друга половина XIX - початок XX ст.) / А. Чуткий // Історичний журнал. – № 5. – 2005. – С. 87-92.
24. Чуткий А.І. Еволюція студентського контингенту Київського комерційного інституту / А.І. Чуткий // Київська старовина. – 2010. – № 1. – С. 35-45.
25. Шип Н.А. Интеллигенция на Украине (XIX в.): историко-социологический очерк / Н.А. Шип. – К.: Наукова думка, 1991. – 169 с.

© Андрей Чуткий
(Киев)

УНИВЕРСИТЕТ СВ. ВЛАДИМИРА И КИЕВСКИЙ КОММЕРЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ: СОДЕЙСТВИЕ В СТАНОВЛЕНИИ И ОЦЕНКА СОТРУДНИЧЕСТВА

Изучается вопрос взаимоотношений между киевскими вузами начала XX в. и место Университета Св. Владимира в деле развития высшего образования в Киеве. Тема рассматривается на примере роли Университета Св. Владимира в процессе становления Киевского коммерческого института. Доказывается важная роль университетской (профессорской) корпорации в этом деле.

Ключевые слова: Киевский коммерческий институт, Университет Св. Владимира, профессорская корпорация.

© *Andrey Chutkiy*
(Kyiv)

**SAINT VLADIMIR UNIVERSITY AND KIEV COMMERCIAL INSTITUTE:
ASSISTANCE IN ESTABLISHMENT AND ASSESSMENT OF COOPERATION**

The questions of the relationships' between the Kiev institutes of higher education at the turn of the XX century and the significance of the Saint Vladimir University in the cause of higher education development in Kiev are investigated. The theme is considered after the example of the role of the Saint Vladimir University in the process of the Kiev commercial courses' establishment and development. The important role of the university (professorial) corporation in this cause is proved.

Key words: the Kiev commercial institute, the Kiev Saint Vladimir University, professorial corporation.

До редакції надійшла 12.10.2011.

УДК 908

© *Тетяна Єрич*
(Ізмаїл)

**СТАНОВЛЕННЯ ТА СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ПРЕСИ
НА ЗЕМЛЯХ БЕССАРАБІЇ**

Розглядаються питання появи та розвитку православної періодичної преси на землях Бессарабії протягом XIX – початку XX ст., напрями діяльності основних релігійних видань, що розповсюджувалися в краї.

Ключові слова: православна періодика, Бессарабія, спархіяльні відомості.

Зародження православної газетної періодики в Бессарабському краї сягає своїм корінням XIX ст. Цей період характеризувався зростанням чисельності періодичних видань і зміною смислової парадигми деяких часописів.

В наш час відбувається переосмислення ролі церкви та її служителів у житті суспільства. На противагу ще донедавна пануючим стереотипам про культурну малозначимість православно-церковної традиції, нині утверджується думка про її важливість для підтримання спадкоємності розвитку української культури, для збереження миру і злагоди в суспільстві. Проте преса православної церкви майже не досліджена. А це негативно впливає не лише на уявлення про розвиток історичного процесу, але й на функціонування сучасних засобів масової інформації, особливо друкованих органів церков різних конфесій.

Історіографія даної проблеми характеризується незначною кількістю досліджень. За радянської доби історія церковної періодики особливо не досліджувалась, а сучасні історики недостатньо повно висвітлюють проблему, особливо це стосується Бессарабського регіону.

Окремим аспектам історії становлення та розвитку церковної преси XIX – початку XX ст.

присвячені дослідження А. Бойко, І. Гребцової, І. Власовського, Г. Степаненко [1]. В цих роботах з'ясовується широке коло питань, пов'язаних з тематикою і проблематикою преси православної церкви України. Особлива увага приділяється суспільно-політичним, мистецтво- і літературознавчим аспектам, проте періодика православної церкви в Бессарабії відображена недостатньо. Важливу роль у дослідженні історії церковної преси Бессарабії мають матеріали науково-практичних конференцій, зокрема „Церковна історія і культура у відродженні Придунав'я” (м. Ізмаїл) та праці XI Міжнародної наукової конференції (м. Львів) [2].

Сучасна українська історіографія приділяє певну увагу дослідженню історії становлення та розвитку церковної преси, однак, розвиток церковної преси Бессарабського регіону, яка є складовою частиною церковної преси України і містить багато відомостей суспільно-політичного, економічного та культурного характеру, ще досліджена недостатньо. Тому необхідне подальше вивчення даної проблеми та узагальнення всіх відомостей в єдиному комплексному дослідженні.

Для того, щоб більш чітко уявити динаміку розвитку православної преси в Бессараб-